

ΔΗΜΟΣΙΑ ΛΟΥΤΡΑ

Ευχαριστώ θερμά τη Δανάη
Πανεληνιά, που μοιράστηκε μαζί μου
το θέμα της διπλωματικής της,
το σκεπτικό που επέλεξε αλλά
και τη θεωρητική της έρευνα
ε' ανολομής.

΄Πιστεύω πως οι ιδέες για να γίνουν
πραγματικότητα και να μην μείνουν
στα μυαλά μας ως σκέψεις, μοιράζονται
και όταν αυτό συμβεί, ωριμάζουν και
υλοποιούνται.

Με χαροποιεί ιδιαίτερα που η εργασία
αυτή ξεκίνησε για εμένα ως σκέψη από
τη Δανάη, ωρίμασε ως ιδέα από αρκετές
συζητήσεις με διάφορους ανθρώπους,
ολοκληρώθηκε και παρουσιάστηκε ως
θέμα διπλωματικής εργασίας με την στη-
ρίξη εκλεκτών, για εμένα ανθρώπων.'

Φοιτητής
Αλίσκεντέρας Έργκιους

Επιβλέπων Καθηγητής
Ιωάννης Ζαχαριάδης

Σύμβουλοι Καθηγητές / Καθηγήτριες:
Μαρία Καφρίτσα
Ανδρονίκη Μηλιιάδου
Κωνσταντίνος Μωραΐτης

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2019

Περιεχόμενα

01	Περίληψη
02	Ιστορική Έρευνα
05	Ανάλυση Περιοχής Μελέτης
09	Συνθετικές Αναζητήσεις
15	Τελική Πρόταση

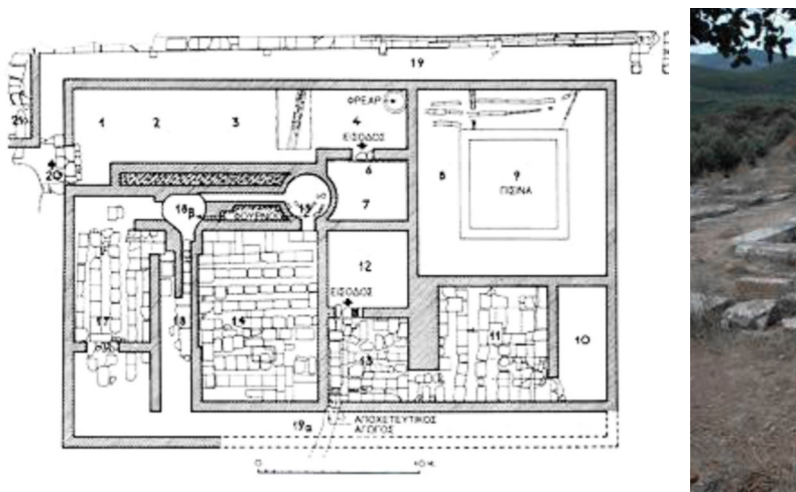
Τα λουτρά, από αρχαιοτάτων χρόνων, ήταν μια δομή εντασσόμενη στον πυρήνα της εκάστοτε πόλης. Μια δομή με δημόσιο χαρακτήρα και με λειτουργία συλλογικής δραστηριότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι θερμές στην ρωμαϊκή περίοδο που είχαν γίνει σημαντικά κοινωνικά-οικονομικά και πολιτιστικά σημεία αναφοράς στις πόλεις με κοινωνικές προεκτάσεις, όπως η προβολή της τρυφηλής ζωής των Ρωμαίων. Στην συνέχεια οι δομές αυτές μετατράπηκαν σε κέντρα πολιτισμού, με σημείο αναφοράς τις θερμές του Καρακάλλα στην Ρώμη.

Στην σύγχρονη κοινωνία, τα δημόσια λουτρά είναι κάτι δυσεύρετο. Αυτό που επικρατεί ως επί τω πλείστον είναι τα επωνομαζόμενα “spa”, τα οποία προσφέρουν την διαδικασία του λουσίματος με μια σύγχρονη αντίληψη, που πιθανών να μην διαφέρει και πολύ ως πρακτική από τα παλαιότερα λουτρά,. Αυτό όμως που διαφέρει είναι η χωρική τοποθέτηση τους στην πόλη αλλά και ο κοινωνικός τους ρόλος. Τέτοιες δομές εντοπίζονται κυρίως σε πολυτελή θέρετρα, ώντας προσβάσιμα από ένα μικρό τμήμα του κοινωνικού συνόλου.

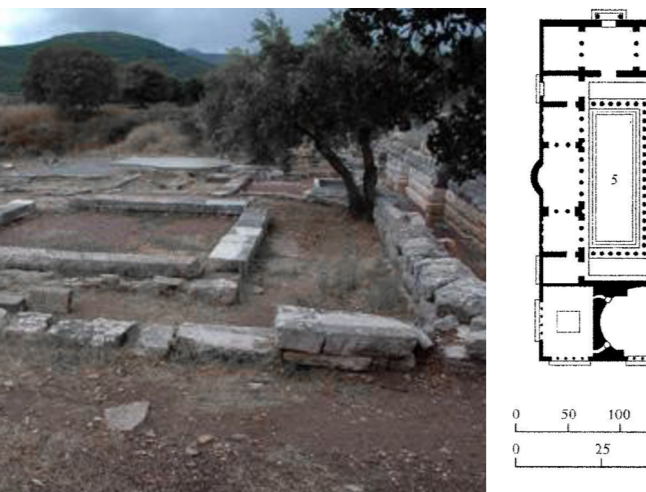
Το θέμα της εργασίας δεν προσπαθεί να επαναφέρει το λουτρό της αρχαιότητας ως δομή και ως τοπόσημο στην σύγχρονη εποχή. Εμπνέεται όμως από αυτά για να μελετήσει έστω και σε πειραματικό στάδιο την ένταξη ενός δημόσιου λουτρού, με την έννοια ενός ελεύθερου χώρου με κοινωνικό χαρακτήρα στον αστικό ιστό της πόλης των Αθηνών.

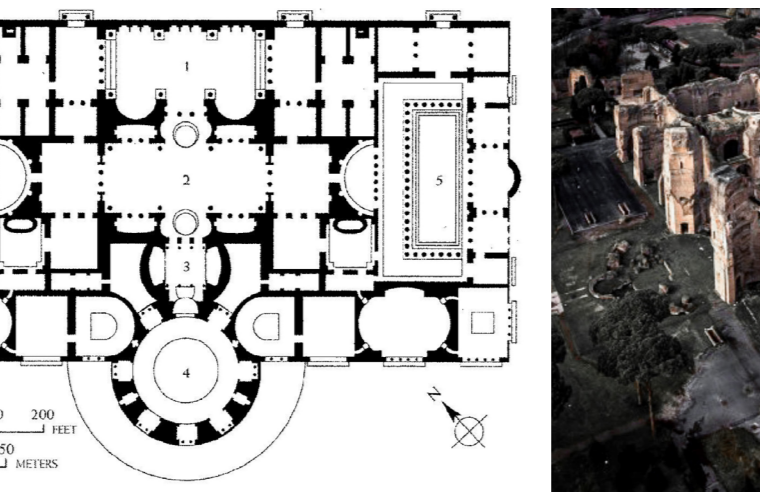
1.500 π.χ. Λουτρά στην αρχαία Νεμέα

4ος -2ος αι. π. Χ. Κάτοψη Βαλανείο, Επίδαυρος

4ος -2ος αι. π. Χ. Αρχαιολογικά ευρήματα Βαλανείο, Επίδαυρος

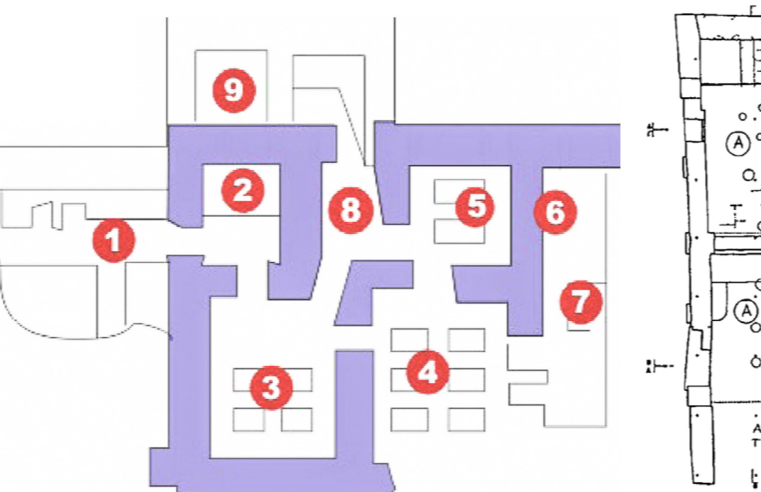
Κάτοψη Θέρμες Καρακάλλα
1. Εισόδος 2. Κρύα πισίνα 3. Χλιαρή πισίνα 4. Ζεστή πισίνα 5. Παλαιστρά

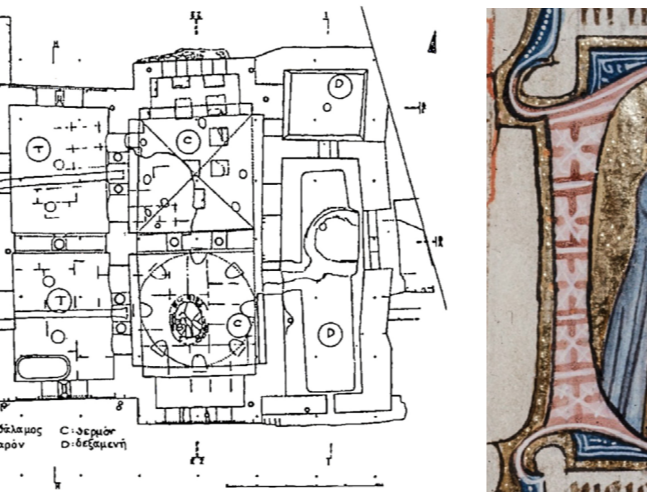
Θέρμες Καρακάλλα ,Ρώμη

Θέρμες Καρακάλλα , (λαδι σε καμβό),
Mattoni de la Fuente,
Virgilio (1842-1923)

Σχέση χώρων, Βυζαντινά Λουτρά Παλαμυθίας. 1. Αποδυτήριο 2. Προθάλαμος του χλιαρού νερού 3. Χλιαρό 4. Θερμό 5. Ίδιαίτερο διαμέρισμα θερμό 6. Δεξαμενή 7. Ερτία 8. Βοηθητικός Χώρος 9. Δεύτερη δεξαμενή

Κάτοψη , Βυζαντινά Λουτρά Παλαμυθίας.

Σκηνή από Μεσαιωνικό Λουτρό

Μεσαιωνικό Λουτρό. Από το αναμνηστικό αντικείμενο Facta et dicta του Valerius Maximus, περίπου 1470. Καλλιέργεια: Διονύσιος του Αντάνισο Βουργουνδίας (ενεργός 1460-1490)

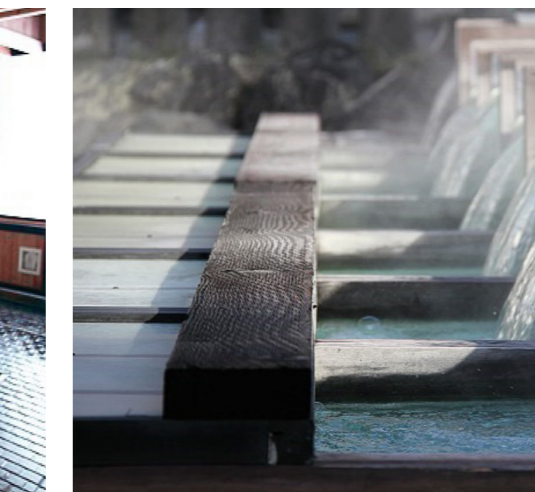
Suleymaniye Hamam, Κωνσταντινούπολη

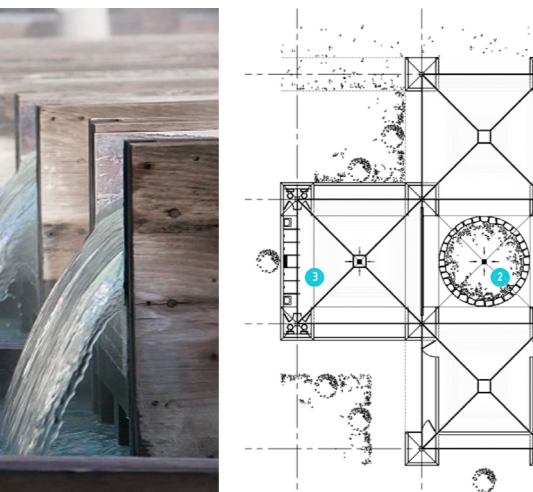
Οθωμανικό Λουτρό, κατά την διάρκεια 1890

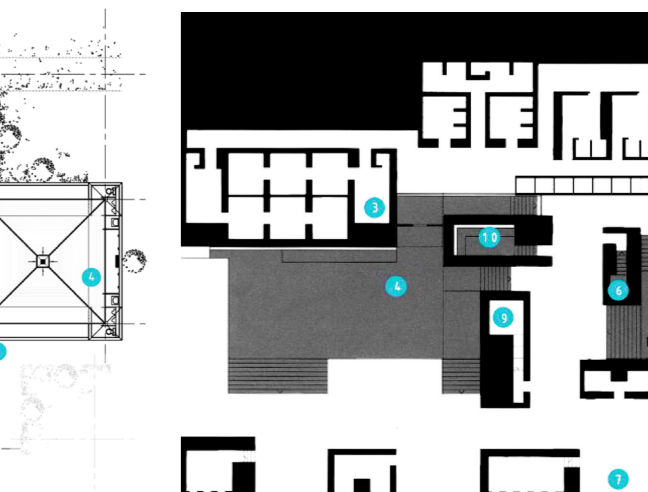
Ιαματικά Λουτρά, Βουδαπέστη ,1913

Sento, Ιαπωνία

Ιαματικά νερά, Sento, Ιαπωνία

Tretton Bath House Χρήσεις των χώρων
1. Εισόδος 2. Αιθούσα 3. Σάουνα 4. Εξωτερική πισίνα 5. Εσωτερική πισίνα 6. Κρύα πισίνα 7. Υδρομάζα 8. Δωμάτιο λουλουδιών 9. Ιαματικό πόσιμο νερό 10. Θερμή πισίνα 11. Δωμάτιο αντήχησης

Thermae 'bath spa' , Bath , Αγγλία

Οι αρχαίοι Έλληνες ξεκίνησαν από το 1500π.Χ. τη χρήση του θερμού νερού. Τα πρώτα λουτρά ήταν δημόσια κτίσματα μαζί με γυμνάσια και αφορούσαν κυρίως την καθαρότητα και προετοιμασία των αθλητών.

Ακριβώς νότια του Ασκληπείου και σε επαφή με αυτό βρίσκεται το Βαλανείο, στο συγκρότημα των κτιρίων. Έχει διαδρόμους, διαθέτει δύο φούρνους με αγωγούς τροφοδοσίας με θερμό νερό, και πλακόστρωτες αίθουσες για την εξυπηρέτηση των πολιτών.

Οι θερμές έγιναν σημαντικό κοινωνικό-οικονομικό και πολιτιστικό σημείο αναφοράς στις πόλεις, με κοινωνικές προεκτάσεις όπως η προβολή της τρυφλής ζωής των Ρωμαίων και μετατράπηκαν έτσι σε στάση πολιτισμού.

Στην βυζαντινή περίοδο, η χρήση των λουτρών είχε τόσο σπαδούς όσο και αρνητές. Τα βυζαντινά λουτρά έχουν ανάλογη τυπολογία με τις μικρές ρωμαϊκές θερμές.

Τα κτίρια των λουτρών ερημώνονται ή αλλάζει η χρήση τους, ενώ παραμένουν μόνο κάποια μεμονωμένα κτίρια για ατιμόλουτρα. Έτσι, για τους περισσότερους πολίτες, με εξαίρεση τους εύπορους, επικρατούσε μια κατάσταση αλουσίας. Το θέμα της καθαριότητας διατηρήθηκε έτσι σε στάση πολιτισμού.

Οι Οθωμανοί ενέταξαν την ευχαρίστηση του θερμού λουτρού στον καθημερινό τρόπο ζωής τους, σε όλη την επικράτεια της αυτοκρατορίας. Σύντομα απόκτησαν κυρίως θρησκευτική σημασία και αποτέλεσαν κέντρα συνάθροισης και αναφοράς σε όλες τις κατεκτημένες περιοχές και τις πόλεις της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Τα τουρκικά λουτρά χωρίζονται σε δύο τύπους: τα ιαματικά λουτρά «karlıca», στα οποία υπήρχε μια στρογγυλή δεξαμενή στο κέντρο του θερμού χώρου και τα δημόσια λουτρά «hamam». Τα Χαμάμ, σε αντίθεση με τα ρωμαϊκά λουτρά, δεν ήταν τεραστίων διαστάσεων αλλά αποτελούσαν μικρά καταφύγια ησυχίας και ηρεμίας. Επρόκειτο για χώρους συσφασμένο με την καθημερινή ζωή της πόλης. Μπορούσαν να το επισκεφθούν όλοι οι πολίτες πλούσιοι ή φτωχοί, άντρες ή γυναίκες, μουσουλμάνοι ή χριστιανοί, αρκεί να τηρούσαν τους κανόνες που όριζε το καθένα από αυτά. Για τις γυναίκες αποτελούσε το μοναδικό μέρος για ευχαρίστηση και καθαριότητα έξω από την οικία τους.

Τον 17ο αιώνα, μετά και την μελέτη γύρω από τις ευεργετικές ιδιότητες της λουτροθεραπείας, τέθηκαν τα ασφαλή όρια για τη χρήση της και επανήλθε το λουτρό στην αρχική του χρήση, ως μέσο ψυχοσωματικής θεραπείας.

Στις αρχές του 19ου αιώνα εμφανίστηκαν στην Ευρώπη τα πρώτα λουτρά και πισίνες μεγάλης κλίμακας με μεγάλη απήχηση στην τάξη των εργατών, των οποίων η χρήση περιορίστηκε στην σωματική καθαριότητα. Στα ψηλότερα κοινωνικά στρώματα, η λουτροθεραπεία και η επίσκεψη στα κέντρα και τις θερμομεταλλικές πηγές γινόταν για ψυχοσωματικές θεραπείες και ψυχαγωγία. Δημιουργούνται έτσι οι πρώτες λουτροπόλεις και η ιαματική λουτροθεραπεία στις πόλεις αποκτά το όνομα «θερμαλισμός».

Στη σύγχρονη κοινωνία, όταν αναφερόμαστε σε «spa» εννοούμε μια γενική προσέγγιση υγείας, ευεξίας, χαλάρωσης, ξεκούρασης και περιποίησης όλου του σώματος. Όλες οι κτιριακές εγκαταστάσεις, από τα παραδοσιακά χαμάμ τα οποία αποκαθίστανται και χρησιμοποιούνται, μέχρι τις υπερσύγχρονες ξενοδοχειακές μονάδες, παρέχουν κατάλληλους χώρους και εξειδικευμένο προσωπικό. Έχουμε μπει σε μια εποχή που οποιοσδήποτε τύπος λουτρού είναι αποδεκτός.

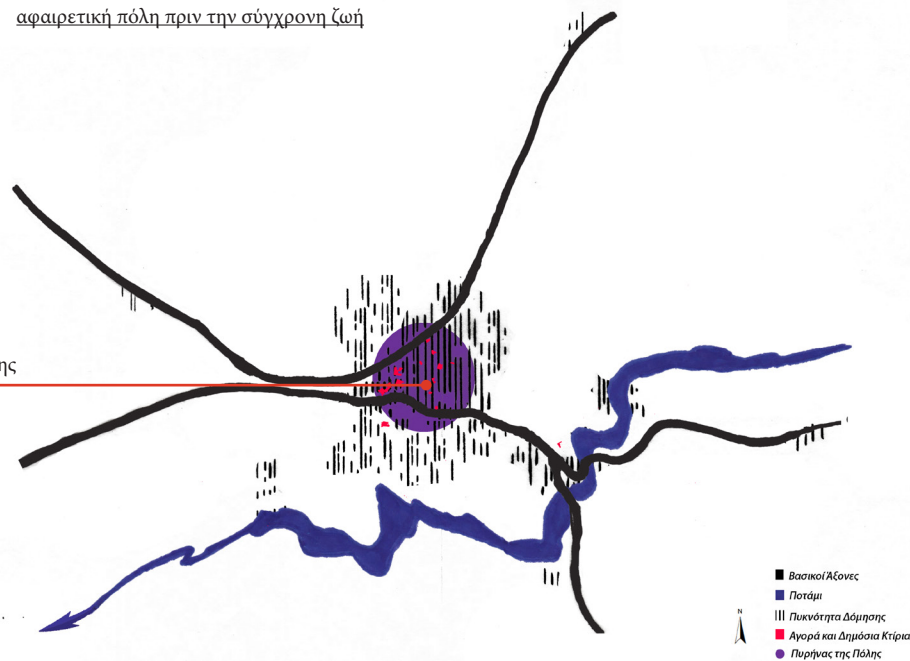
Συμπέρασμα από την ιστορική έρευνα

Τα δύο σκίτσα στην δεξιά πλευρά της σελίδας αποδίδουν αφαιρετικά το συμπέρασμα που προκύπτει από την ιστορική έρευνα.

Αυτό που διαπιστώνεται λοιπόν, είναι πως το λουτρό ως κτιριακό συγκρότημα ανέκαθεν ήταν ένας δημόσιος χώρος ο οποίος βρισκόταν στον πυρήνα της πόλης. Ένας χώρος συνδεδεμένος με την κοινωνική, την πολιτική αλλά και την οικονομική ζωή της εκάστοτε πόλης και της εκάστοτε περιόδου. Αντιλαμβάνεται κανείς πως ακόμα και η πρακτική του λουτρού επρόκειτο κατά κάποιο τρόπο ως μία συλλογική διαδικασία. Σε αντιδιαστολή με την σύγχρονη περίοδο που η πρακτική του λουσίματος έχει κατακερματιστεί στα ιδιωτικά λουτρά των αστικών ή και μη πολυκατοικιών που ζούμε. Παραμένοντας όμως στο συμπέρασμα της ιστορικής αναδρομής, στην σύγχρονη κοινωνία το λουτρό έχει επανέλθει πλέον με την έννοια του «sra». Επρόκειτο για δομές που προσφέρουν την διαδικασία του λουσίματος με μια σύγχρονη αντίληψη, που πιθανών να μην διαφέρει και πολύ ως πρακτική από τα παλαιότερα λουτρά. Αυτό όμως που διαφέρει είναι η χωρική τοποθέτησή τους σε σχέση με την πόλη αλλά και ο κοινωνικός τους ρόλος. Πλέον τέτοιες δομές εντοπίζονται εκτός του πυρήνα της πόλης και στην περιφέρειά της, με εξαίρεση ελάχιστα παραδείγματα.

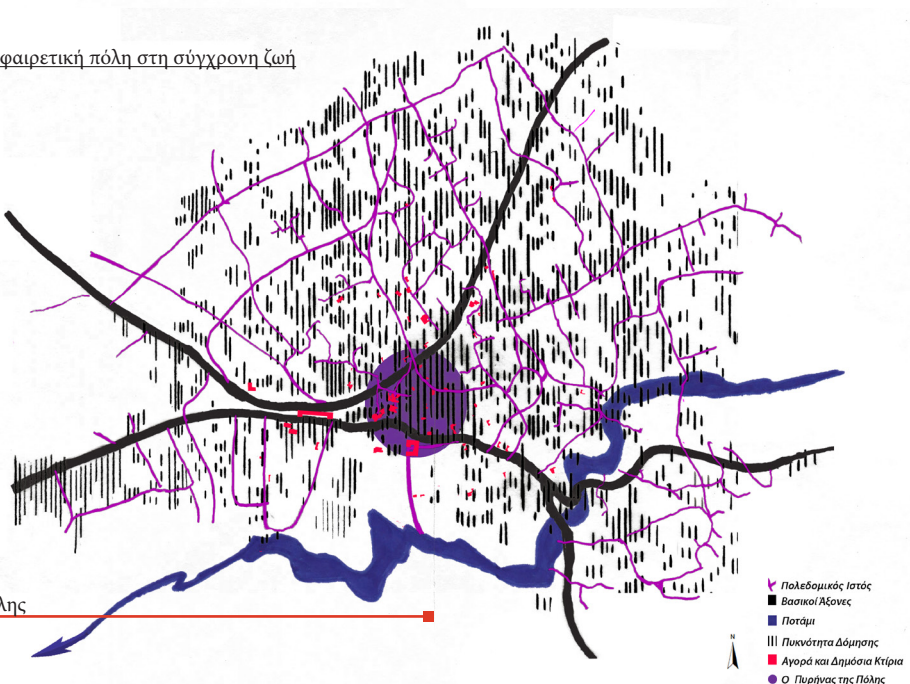
αφαιρετική πόλη πριν την σύγχρονη ζωή

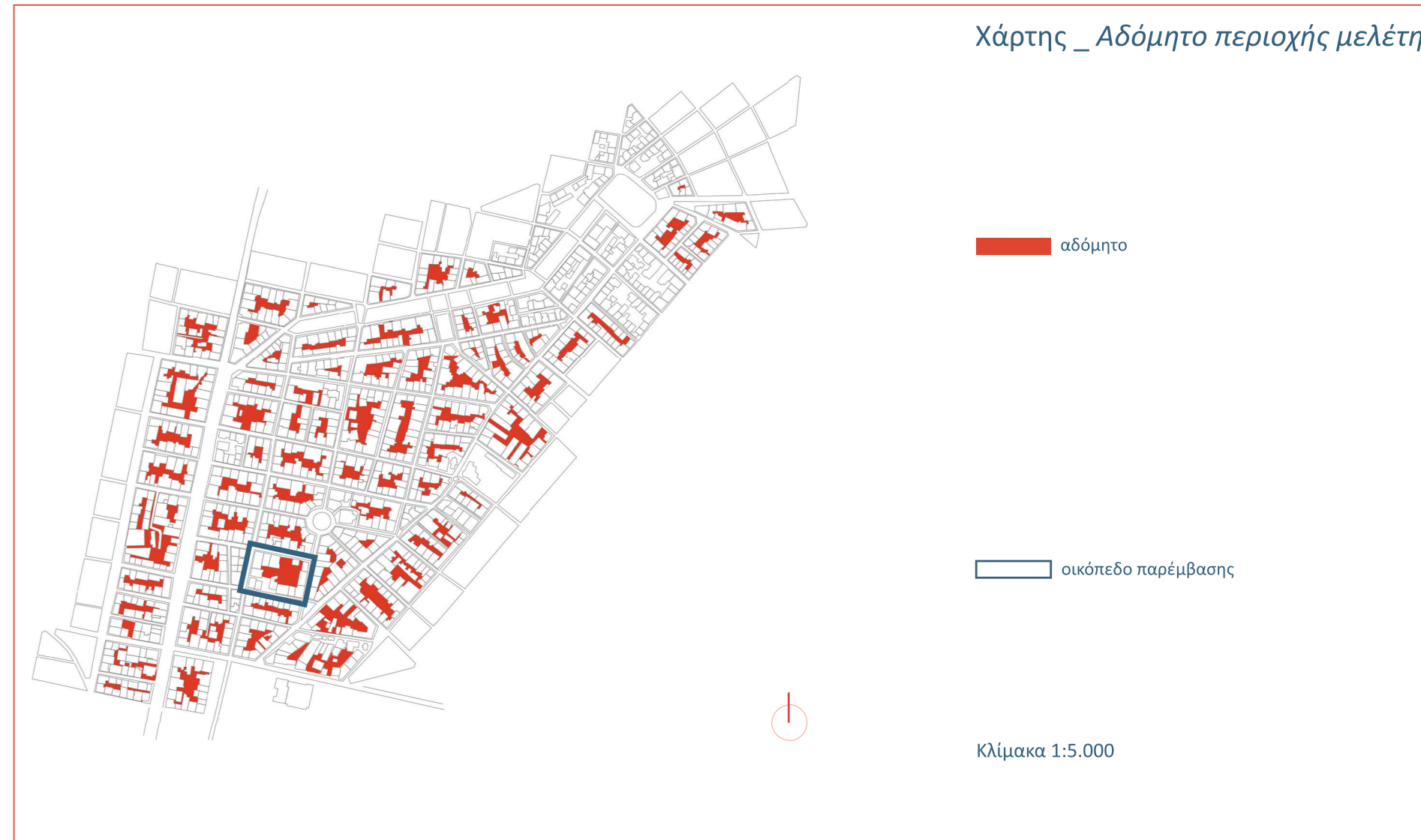
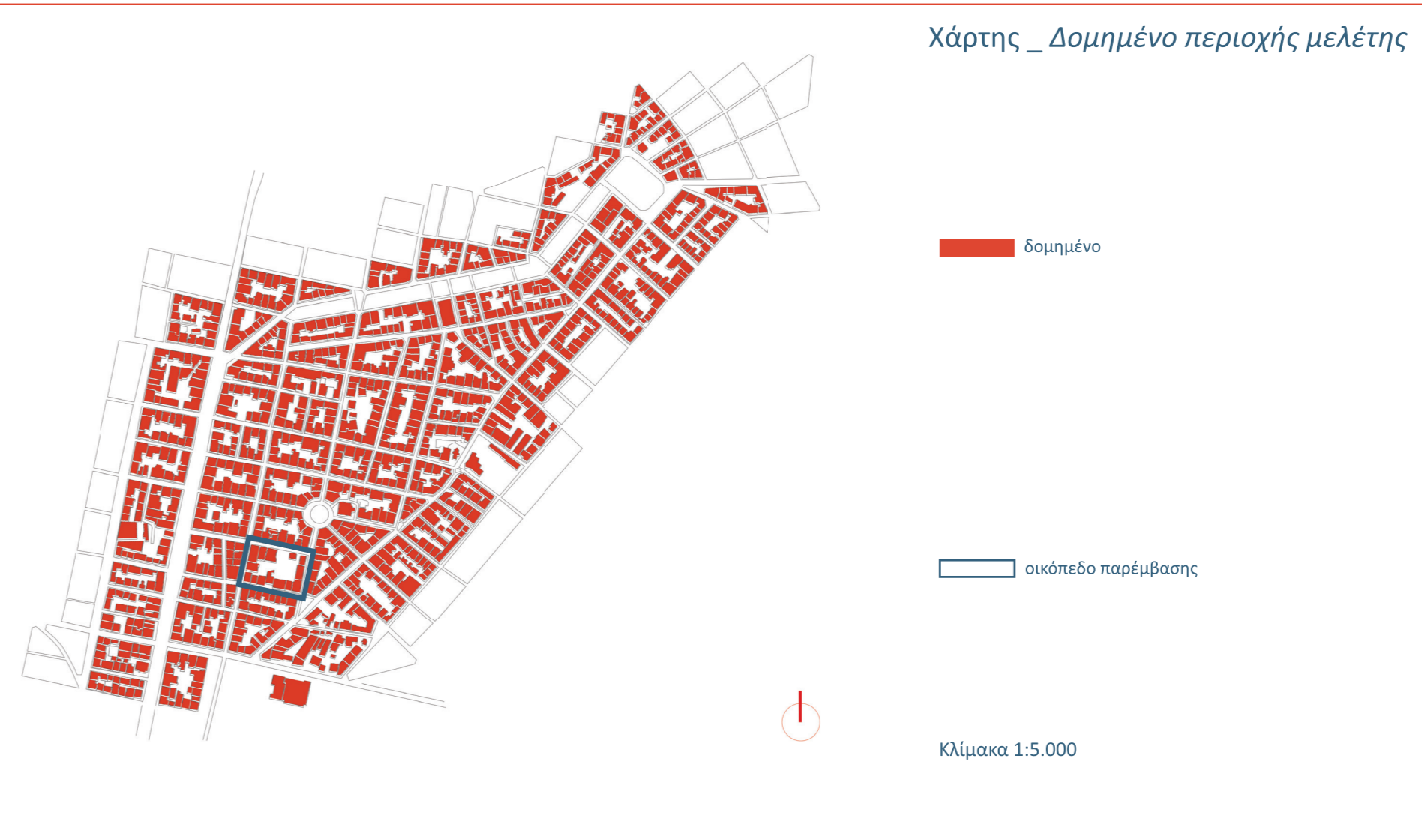
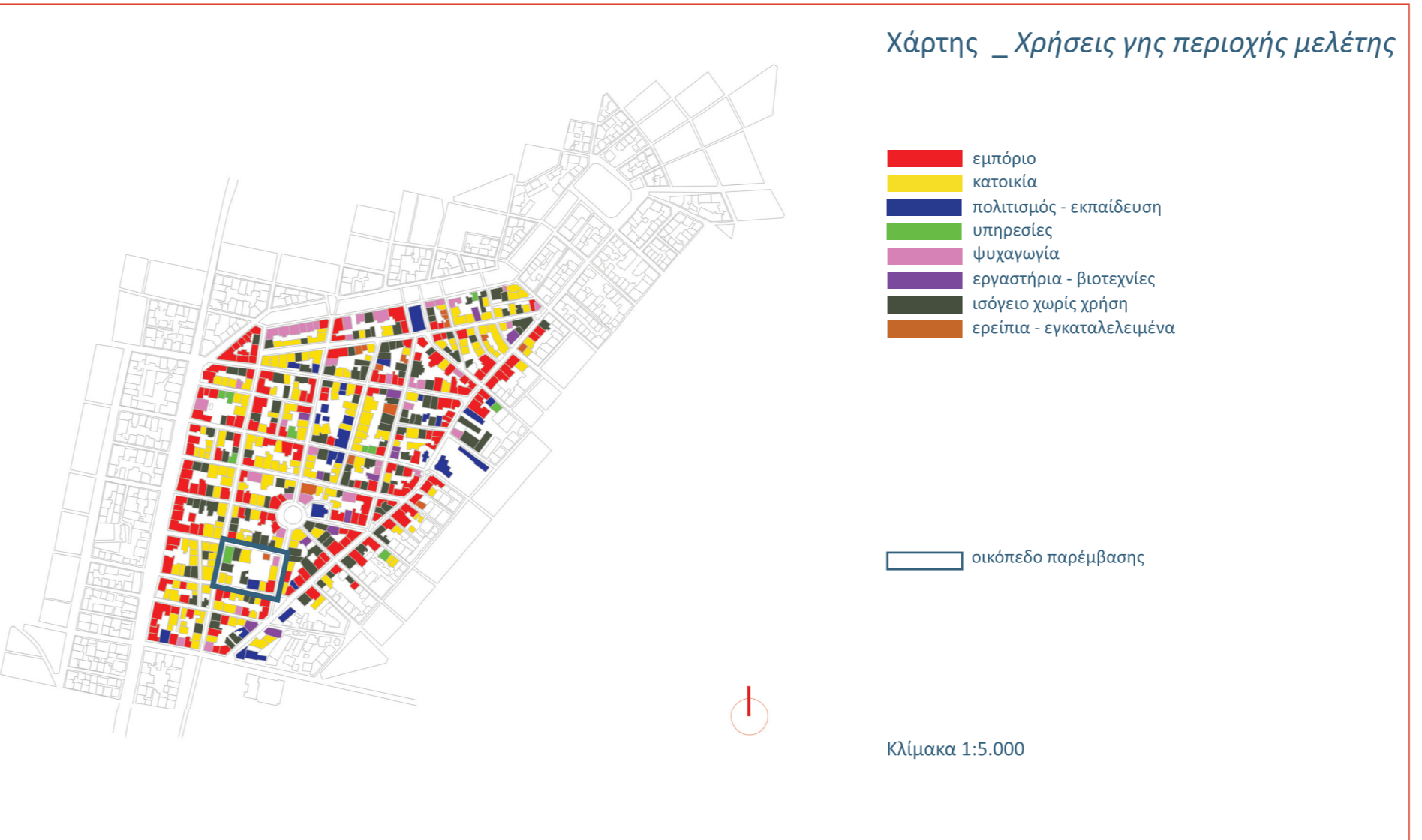
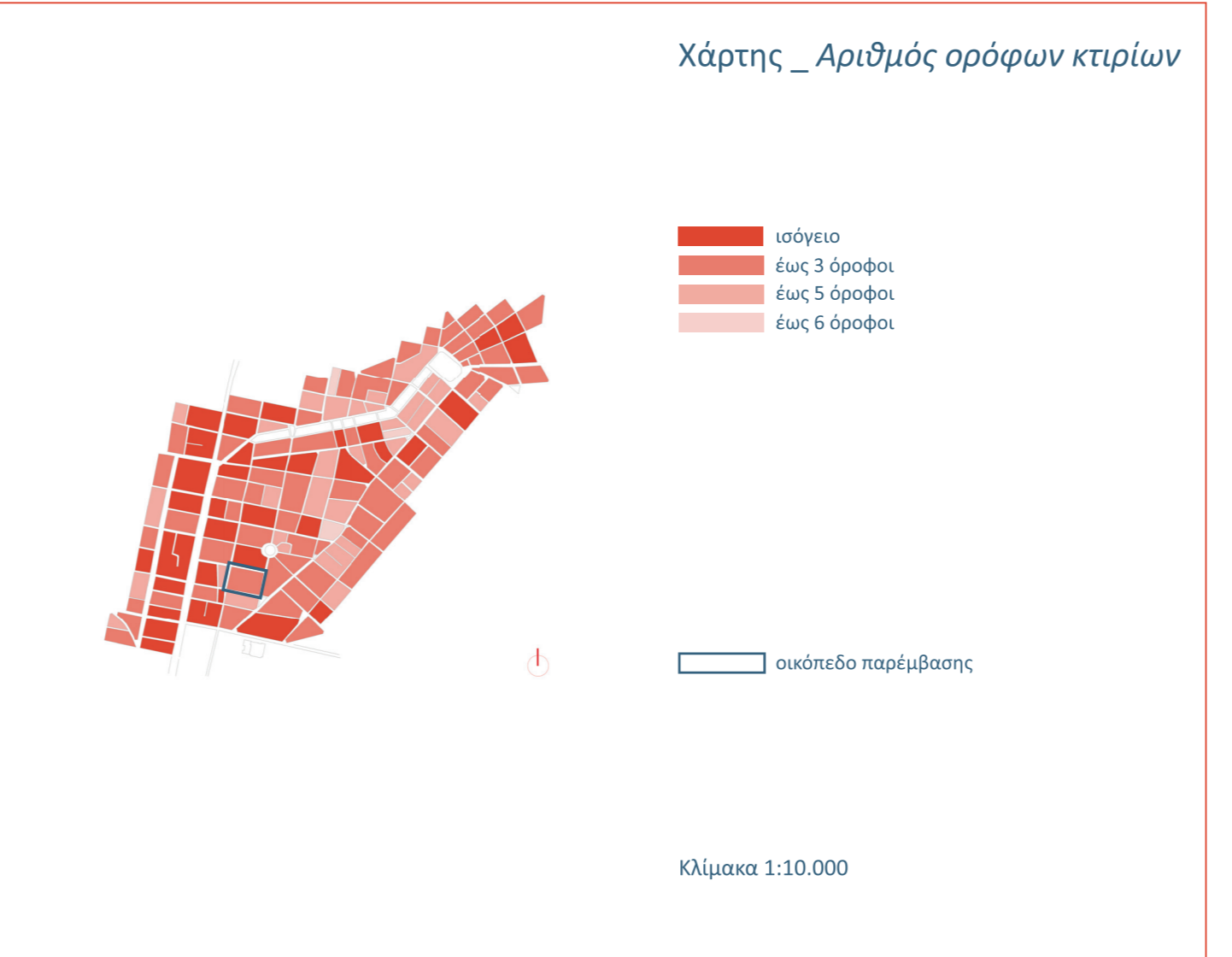
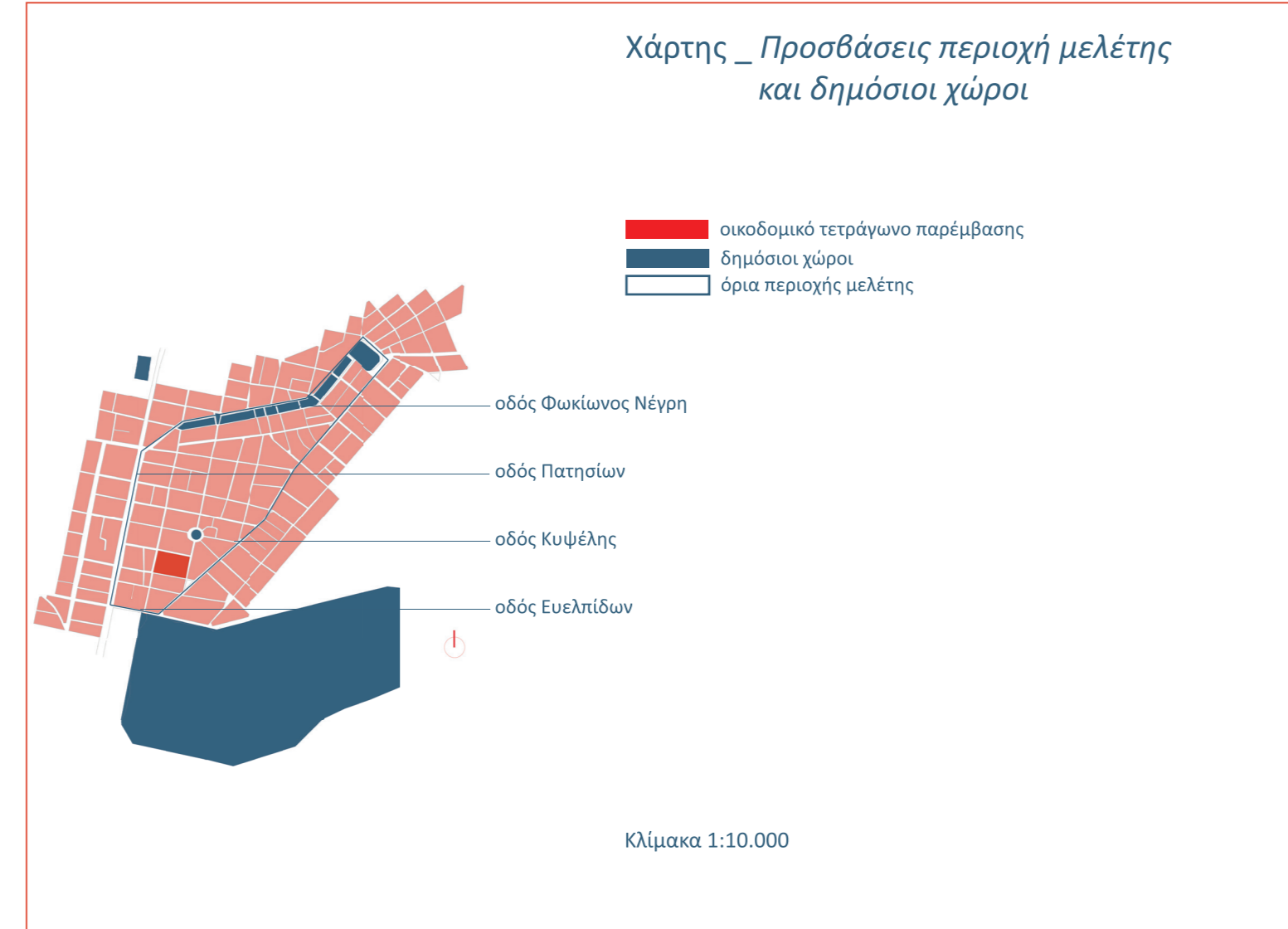
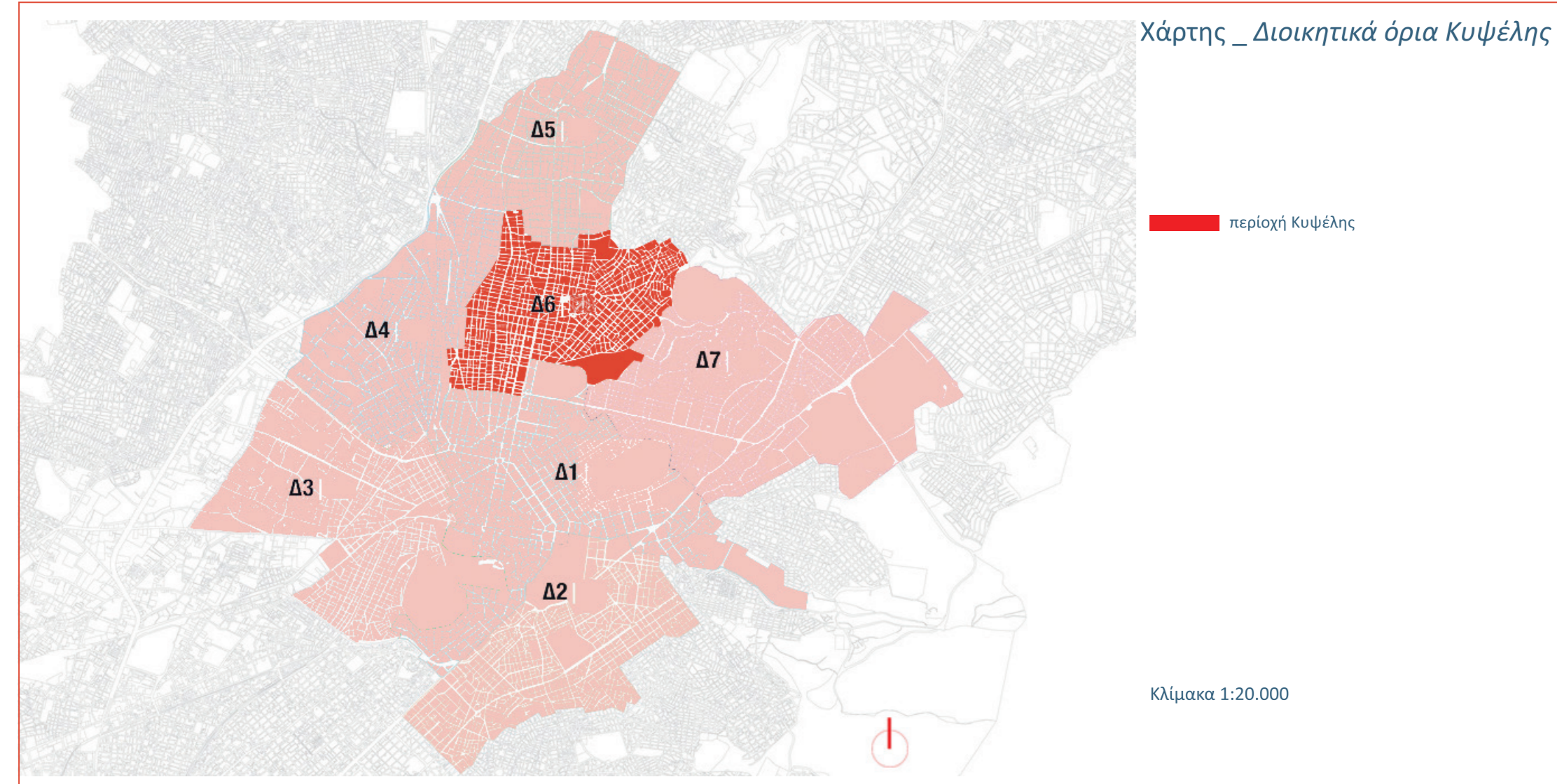
λουτρό στον πυρήνα της πόλης

αφαιρετική πόλη στη σύγχρονη ζωή

λουτρό εκτός πυρήνα της πόλης

Χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης

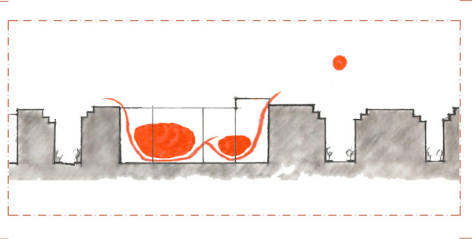
Για την μελέτη του δημόσιου λουτρού έχει ήδη επιλεγεί η περιοχή της Κυψέλης, η οποία ανήκει στην έκτη δημοτική κοινότητα του Δήμου Αθηναίων. Πιο συγκεκριμένα η ζώνη που μελετάται ορίζεται από την οδό Πατησίων, την οδό Φωκίωνος Νέγρη, την οδό Κυψέλης και την οδό Ευελπίδων. Η περιοχή περιβάλλεται από δημόσιους ελεύθερους χώρους όπως είναι το υπερτοπικό πάρκο 'Πεδίον του Άρεως', το 'Οικονομικό 'Πανεπήστημιο πρώην ΑΣΣΟΕ' και το αθλητικό κέντρο 'Πανελλήνιος'. Μέσα στα όρια που προαναφέρθηκαν οι δημόσιοι ανοικτοί ελεύθεροι χώροι είναι ελάχιστοι και επρόκειτο για την πλατεία Αγ. Γεωργίου και το γραμμικό δημόσιο χώρο της Φωκίωνος Νέγρη. Όπως προκύπτει από την πολεοδομική μελέτη η περιοχή αυτή της Κυψέλης φολοξενεί εμπόριο, κυρίως στους άξονες που την περιβάλλουν και λιγότερο στο εσωτερικό της. Κυρίαρχο ρόλο μέσα στα όρια της έχουν οι κατοικίες, ο πολιτισμός και η εκπαίδευση. Δευτερεύουσας σημασίας είναι τα ελάχιστα εργαστήρια και οι μικρές βιομηχανίες.

Ο κτιριακός πλούτος της κυψέλης ποικίλει. Εντοπίζονται νεοκλασικά κτίρια, προπολεμικά και μεσοπολεμικά κτίρια. Το στοιχείο όμως που κυριεύει στην περιοχή είναι η αστική πολυκατοικία.

Το οικόπεδο που έχει επιλεγεί για την επέμβαση βρίσκεται στο μεταίχμιο της γειτονιάς και την μεγάλη ροή αλλά και ένταση της πόλης των Αθηνών. Εντοπίζεται στο οικοδομικό τετράγωνο, το οποίο ορίζεται από τις οδούς Πιπίνου, Δροσσοπούλου, Επτανήσων και Άνδρου. Το οικόπεδο είναι ο πυρήνας των πολυκατοικιών που το περιτριγυρίζουν και η μοναδική πρόσβαση ως προς αυτό γίνεται από την οδό Άνδρου. Αυτό το καθιστά ένα οικόπεδο με δύο μέτωπα, ένα είναι εκείνο που ανοίκει στην πόλη και το άλλο είναι εκείνο που ανοίκει στους ακάλυπτους και κοινόχρηστους χώρους των πολυκατοικιών. Παρόλο που το χαρακτηριστικό του αυτό το κάνει γοητευτικό και σε προσελκύει στο να πειραματιστείς με την ιδέα της σύνθεσης παράλληλα όμως, είναι αφάνταστα δύσκολο για την ένταξη μιάς οποιαδήποτε κτιριακής δομής με δημόσιο χαρακτήρα. Ο λόγος που το καθιστά δύσκολο είναι η ομαλή προσέγγιση και ένταξη του κτιριακού συνόλου στο οικόπεδο χωρίς αυτό να διαταράξει την γαλήνη των κατοικιών που το περιβάλλουν.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του οικοπέδου είναι η εσωστρέφεια του και η απομόνωση του από την πόλη, στοιχεία που το καθιστούν περισσότερο ως ακάλυπτο πολυκατοικιών.

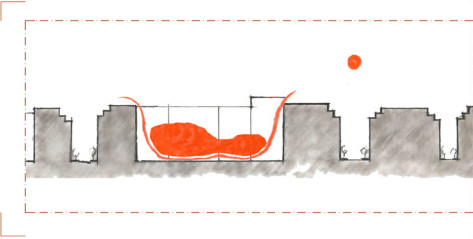
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ του οικοπέδου, η εσωστρέφεια, η απομόνωση, η ακάλυπτος

Τομή 1:1000

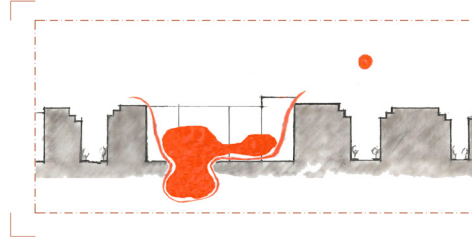
ΠΡΟΘΕΣΗ για οργάνωση δημόσιων, ημιδημόσιων και κοινόχρηστων περιοχών στο άνω επίπεδο και βύθιση των λειτουργιών του λουτρού

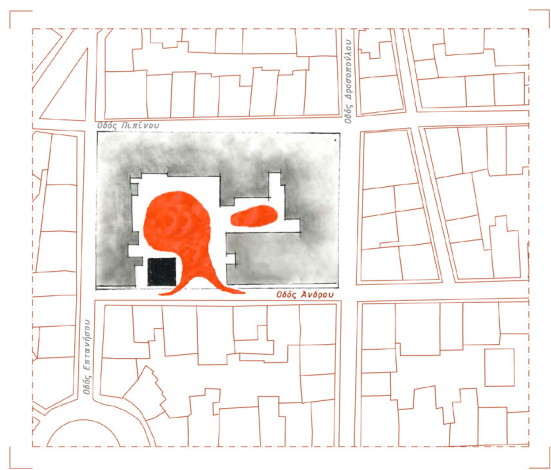
Τομή 1:1000

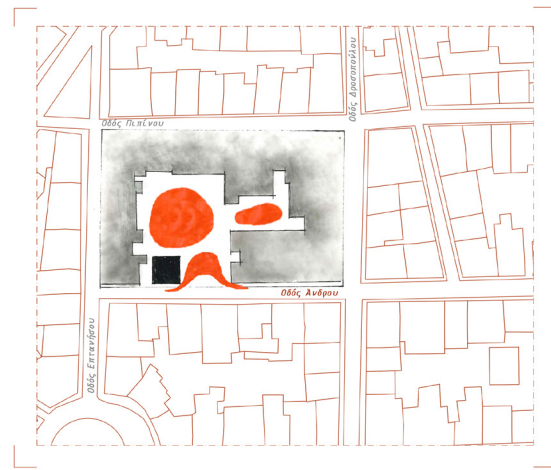
ΠΡΟΘΕΣΗ για την οπτική ενοποίηση ακάλυπτου-οικοπέδου, βύθισης των λειτουργιών του λουτρού και ενοποίησής τους με το άνω επίπεδο

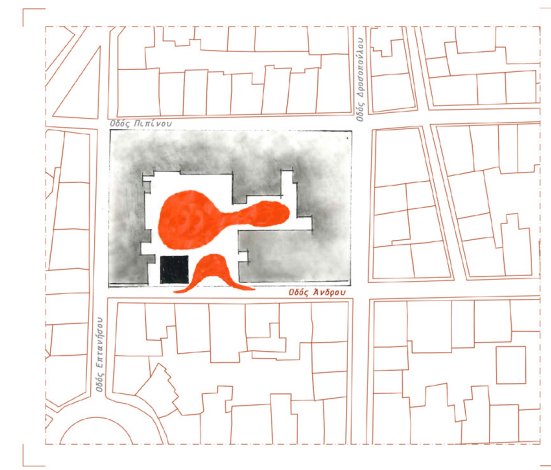
Τομή 1:1000

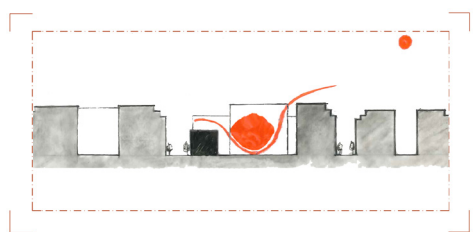
Κάτοψη 1:1000

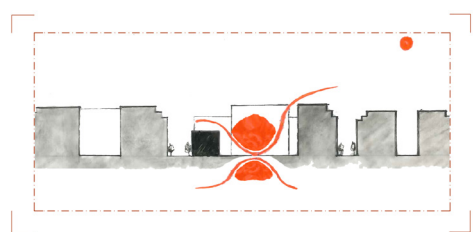
Κάτοψη 1:1000

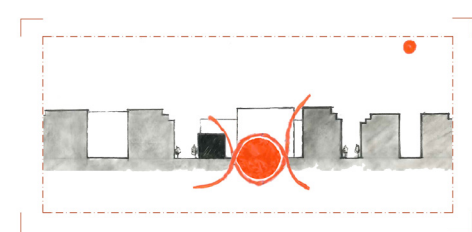
Κάτοψη 1:1000

Τομή 1:1000

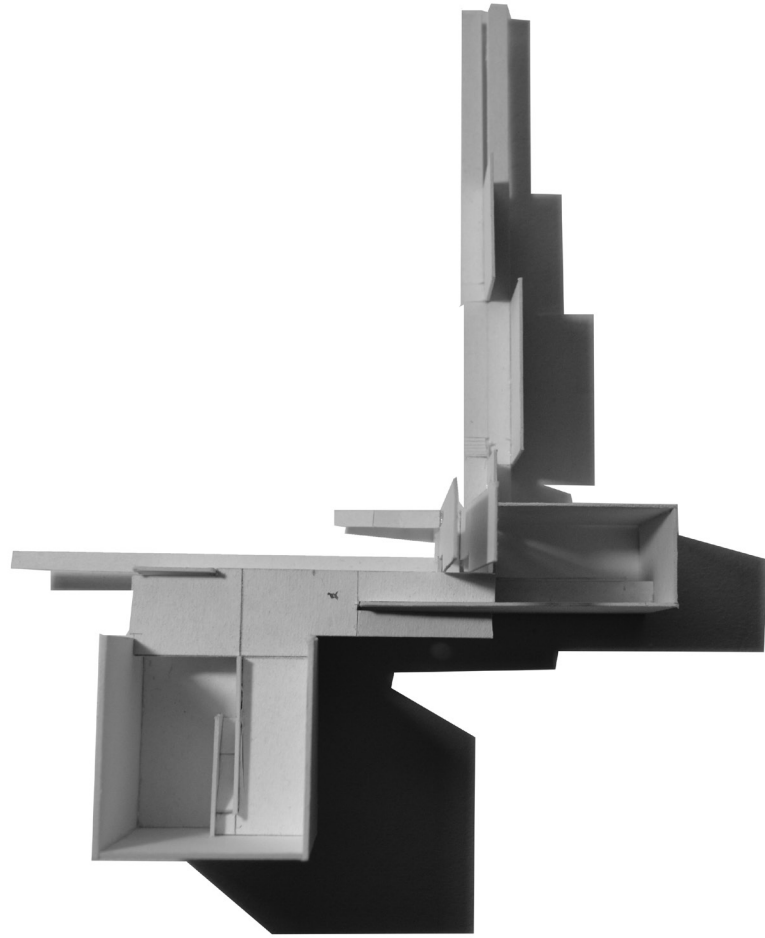

Τομή 1:1000

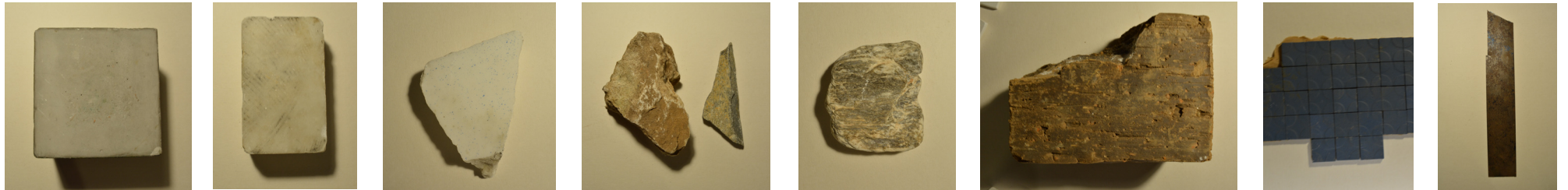
Τομή 1:1000

Συνθετικές Αναζητήσεις

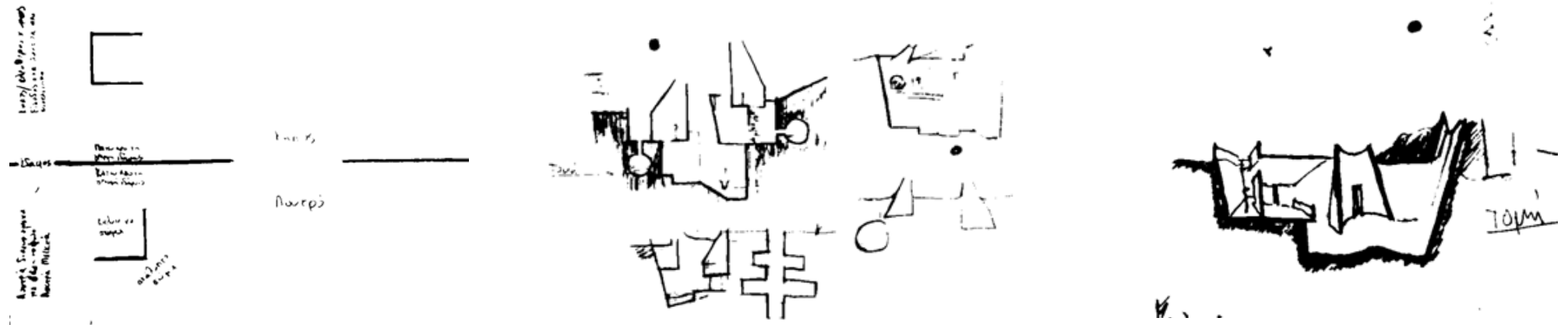
υλικότητα

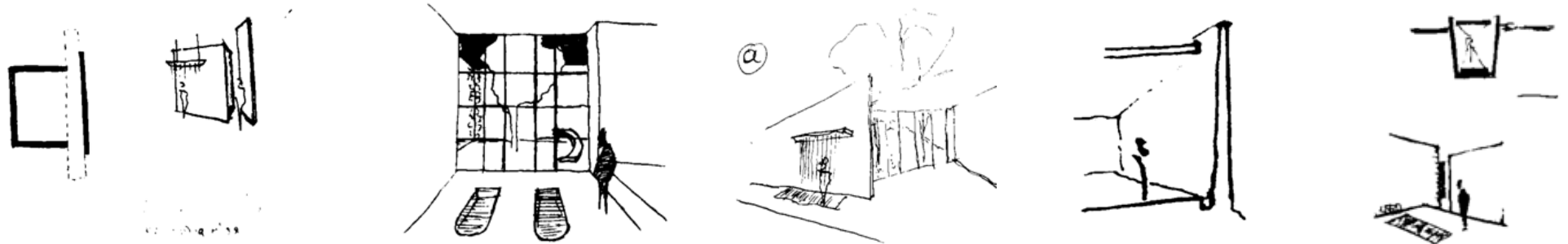
γεωμετρία

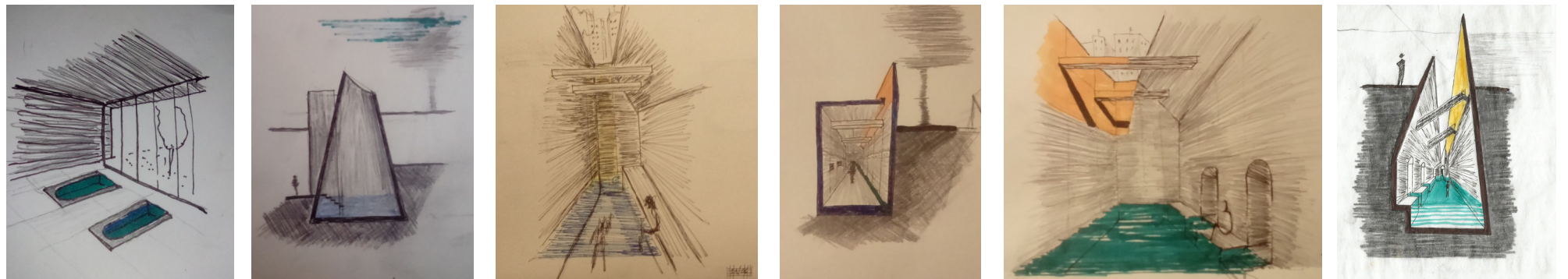
τομές αναζήτησης

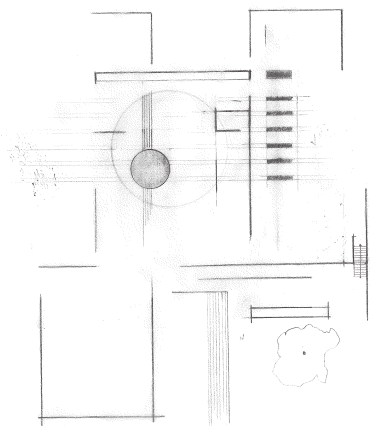
αναζήτηση χωρικών ποιοτήτων

αναζήτηση χωρικών ποιοτήτων

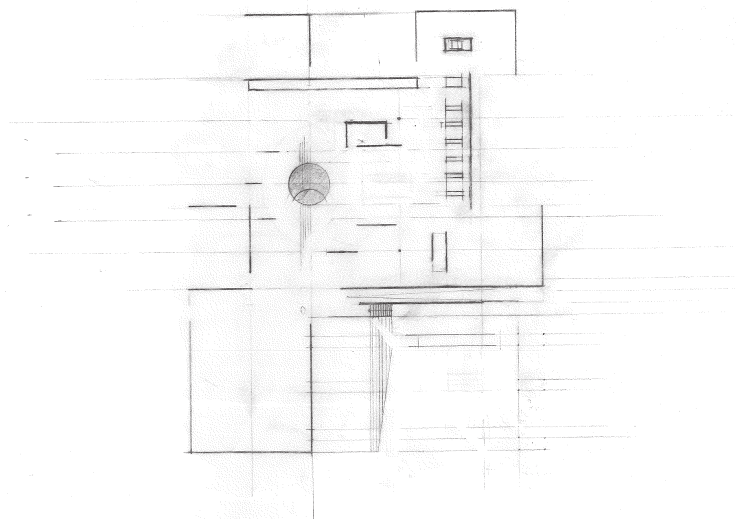
αναζήτηση κάτοψης

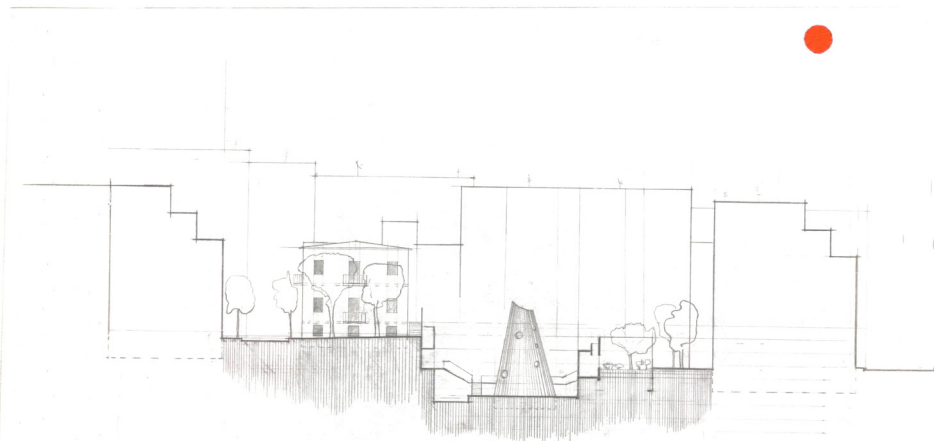
αναζήτηση τομής

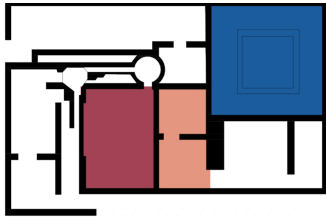

αναζήτηση πλατείας 5ης όψης

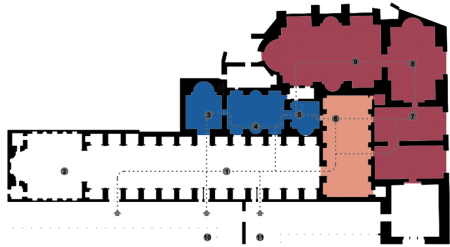
αναζήτηση τομής

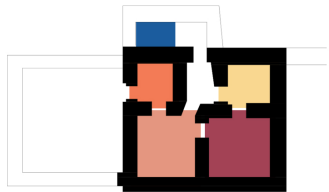
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΛΟΥΤΡΟ

θερμό λουτρό → χλιαρό λουτρό → κρύο λουτρό

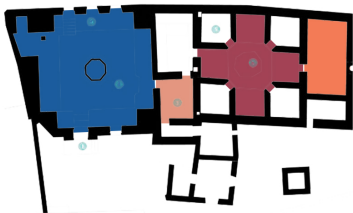
ΡΩΜΑΙΚΟ ΛΟΥΤΡΟ

παλαίστρα → χλιαρό λουτρό → θερμό λουτρό → καυτό λουτρό → ψυχρό λουτρό → δείπνο
 ↓ ↑
 ατμόλουτρο
 laconicum

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΛΟΥΤΡΟ

αποδυτήριο → χλιαρό λουτρό → θερμό λουτρό → ψυχρό λουτρό → ησυχαστήριο
 ↙ ↗
 επάλειψη με λάδι

ΟΘΩΜΑΝΙΚΟ ΛΟΥΤΡΟ

αποδυτήριο → χλιαρό δωμάτιο → θερμό διαμέρισμα χαμάμ → halvet ατομικό θερμό δωμάτιο
 ↓ ↑
 φαγητό διασκέδαση

THERME VALS

είσοδος → αποδυτήρια → σάουνα → εξωτερική πισίνα → εσωτερική πισίνα → κρύα πισίνα → δωμάτιο λουλουδιών
 θερμή πισίνα ← ιαματικό πόσιμο νερό ←

Όπως προαναφέρθηκε, στην ανάλυση του οικοπέδου τα χαρακτηριστικά του είναι η εσωστρέφεια, η απομόνωση και ο ακάλυπτος. Επιπλέον, στο οικόπεδο υπάρχει ένας κτιριακός όγκος με μία αυστηρή γεωμετρία, όπως είναι ο κύβος. Τα στοιχεία αυτά χρησιμοποιούνται για να παράξουν την ιδέα της αρχιτεκτονικής σύνθεσης σε επίπεδο κάτοψης και τομής. Ως προς την τομή η οργάνωση γίνεται σε δύο επίπεδα. Το ένα είναι εκείνο που βρίσκεται πάνω από την γη ως πλατεία και το άλλο είναι εκείνο που υπογιοποιείται ως λουτρό.

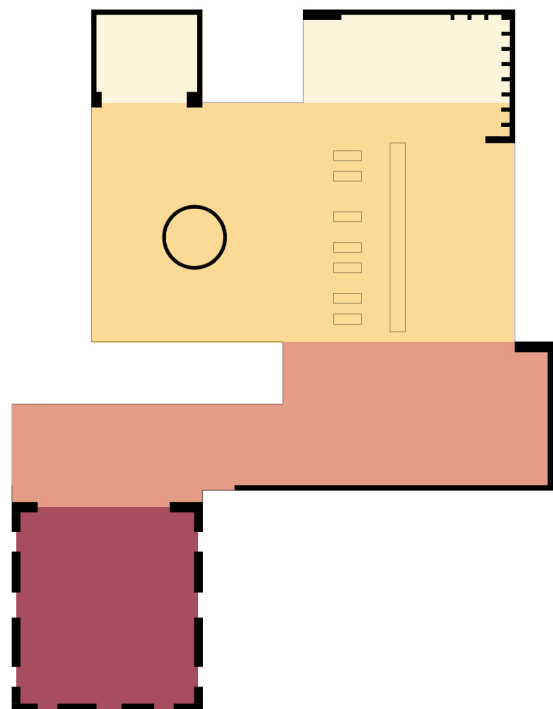
Ως προς την κάτοψη διαμορφώνονται δύο ζώνες. Η μία περιοχή βρίσκεται στο μέτωπο της πόλης και είναι η μεταβατική ζώνη από την πόλη προς το λουτρό και την πλατεία και η άλλη περιοχή ως ένας πύργος των κτιριακών όγκων που περιτριγυρίζουν το οικόπεδο.

Στην οργάνωση της κάτοψης του λουτρού επιχειρείτε η διάσπαση της γραμμικότητας των λειτουργιών όσο αυτό επιτρέπεται από την άποψη της ιεραρχικής δομής της πρακτικής του λουσίματος.

Επιπλέον οι υλικότητες και τα γεωμετρικά σχήματα είναι τα εργαλεία που διαμορφώνουν την κίνηση, την στάση, την πορεία, τους εσωστρεφείς και συλλογικούς χώρους, την απόλαυση και το παιχνίδι.

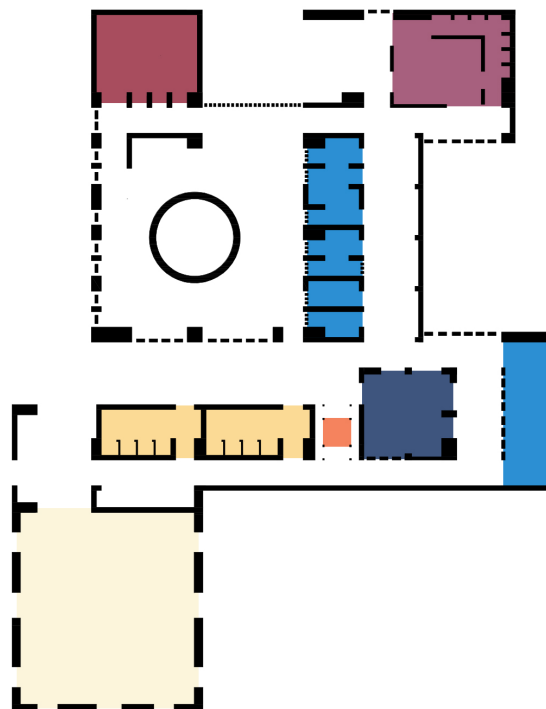
Τελική Πρόταση

Α' ΕΠΙΠΕΔΟ

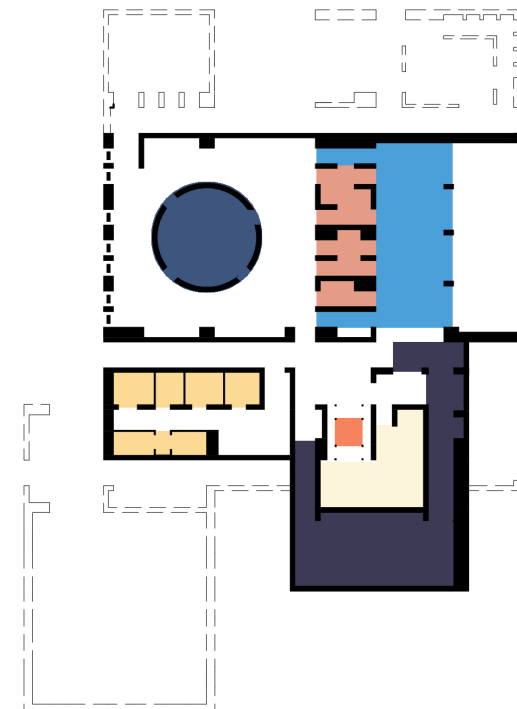
- αναψυκτήριο
- α' ζώνη_ υπαίθριος αναψυκτηρίου
- β' ζώνη_
- γ' ζώνη_ κήπος

Β' ΕΠΙΠΕΔΟ

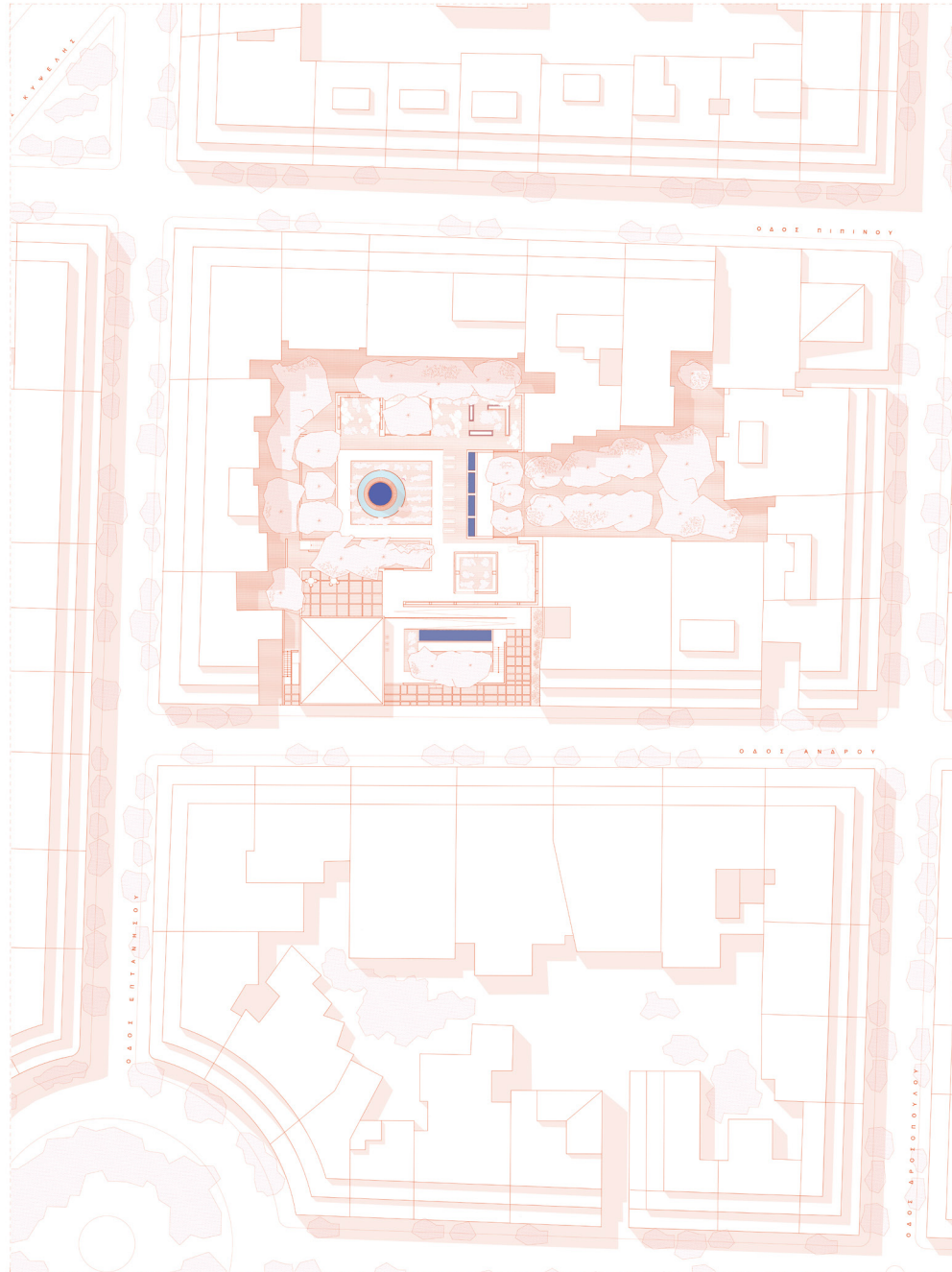

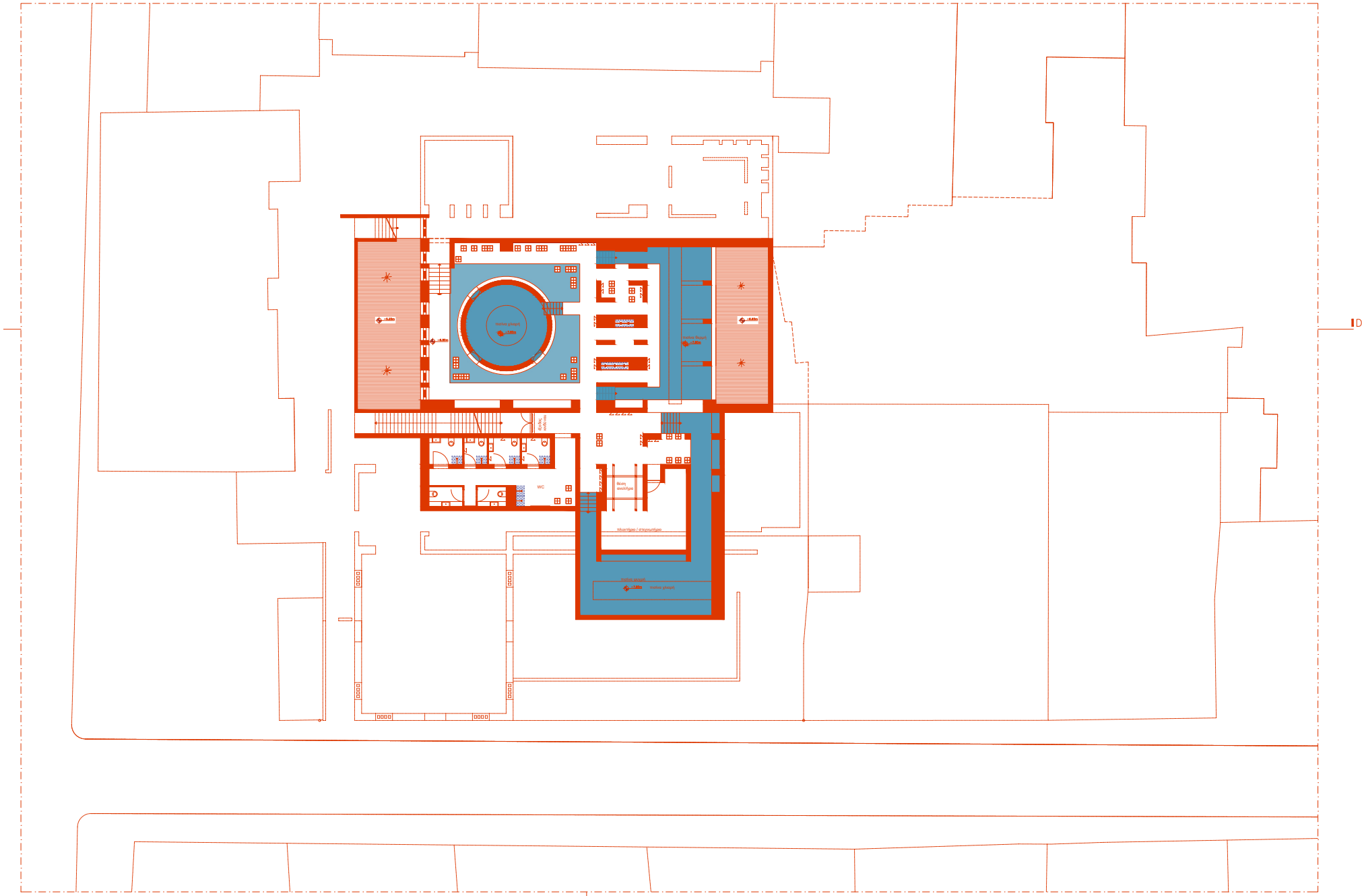
- είσοδος / υποδοχή
- αποδυτήρια
- ανελκυστήρας
- ποδόλουτρο
- ντουζιέρες
- ζεστό λουτρό
- ατμόλουτρο

Γ' ΕΠΙΠΕΔΟ

- βοηθητικοί χώροι
- πλυντήριο / στεγνωτήριο
- ανελκυστήρας
- χώρος ανάπαυσης
- ψυχρή πισίνα
- χλιαρή πισίνα
- θερμή πισίνα

H

Κάτοψη Γ' 1:100

